H 5 317.

2085

Kunstniku paleus.

Jutuke minewikust.

Kirjutanud

A. Saal.

T. MUTS
Laen raam

Rakweres.
Trükitud M. Erna raamatu kaupluse kuluga.
1892.

Hind 12 kop.

T. Mutsu.

Laenu raamatukogu

Määrused

1) Lugejal tuleb raamatu hind kautsjoniks sissemaksta.

2) Lugeja on kohustatud raamatu puhtalt ja terwelt hoidma wastasel korral kaotab kautsjoni.

3) Lugeja wôib raamatut kuni kahe nädalini oma juures pidada.

4) Maks raamatute tarwitamise eest on 10% raamatu hinnast ehk kuu wiisi 2 raamatut korraga, 75 kop. kuus.

30+30

2085

T. MUTSU
Laenu raamatukogu
Tallinnas

2085

Kunstniku paleus.

Jutuke minewikust.

Kirjutanud

A. Saal.

Rakweres.
Trükitud M. Erna raamatu kauplise kuluga.
1892.

T. MUTSU
Laenu raamatukogu
Tallinnas

Дозволено Цензурою. Дерптъ, 26 Сентября 1892 г.

ENSV TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu
26892

Печатано въ типографіи Г. Куза въ г. Везенбергѣ 1892 г.

2085
T. MUTSU
Laena raamatukogu
Tallinnas

I.

Saja aasta eest oliwad Liiwimaa mägised kohad hoopis teist moodi kui praegu. Metsasi oli rohkem, millede wahelt harwa mõni lagunud talu-hurtsik silma paistis, kuna praegused päris peremeeste uhked elumajad ja hästi haritud põllud puudusiwad. Inimese hariw käsi ei olnud weel waba loodust oma kunsti kammitsasse sundinud, waid kõik, metsalises wabaduses uhkelt ja suurewiisiliselt. Ainult siin ja seal ulatasiwad mõne rüütlilossimüürid ja tornid üle metsa latwade wälja ja waatasiwad kui walitsejad oma ümber õitsewate orgude sisse ning lagunud talu hurtsikutesse, kus wäsinud töölised raske higi all oma haganalist leiba sõiwad ning lahja taari peale jõiwad. Käidawad maanteed oliwad ainult linnade ja mõisade wahel, külatänawates wõis wõeras reisija niisama palju jalaluid murda nagu talupojad oma wankri rattaid. Sellepärast ei olnud seal ka iialgi üht wõerast inimest nähtud, kui meie talupojad maha arwame, kes mõnikord teisest wallast tuliwad ning lühemad teed mõisamaantee peale otsisiwad.

Ühel ilusal lehekuu pühapäewal 1787 sündis ometigi see ime, et üks kahe hobuse wanker niisugusest

küla tänawast läbi rübeles. See oli parajalt hommiku sel ajal, kui küla rahwas salkade kaupa tänawaid mööda kiriku poole tõttas. Noortel ja wanadel oliwad puhtad pühapäewa ehted ümber, lauluraamatud kaenlas ehk puhta walge rätiku sees käes ja meestel piibud suus. Imestusega jäiwad kirikulised siin ja seal seisma ning wahtisiwad uudishimuliselt wõerast wankrit ja wõeraid ise.

— Saksad, sosistawad nad üksteisele kõrwa sisse ning ligidamal olewad mehed wõtsiwad auupaklikult mütsid peast, kustutasiwad ruttu piibud ära ja peitsiwad nad tasku.

Wankris istusiwad kaks meest herraste moodu riides. Teine neist oli kesk-eale lähenemas, ruuge habemega ja tõsise näoga, aga teine näis weel üsna noor, waewalt üle 20 aasta olewat. Ta nägu oli õrn, pealmist mokka kattis peenike habe ning kollakate pika juuksete peal seisis laia äärtega hõlekübar.

— Tont wõtku niisugused teed, pahandas wanem seltsimees. Seda raputamist ei kannata kellegi kopsud maksad wälja.

— Ma kardan merehaigust, naeratas noor mees, kus juures ta walged hambad särasiwad. Meie lainetame ju kui mere peal ja ma usun, et see hirmus tee niipea weel ei lõpe. Oh, siin on ju inimesi, nende käest waja küsida kui pikk meie piin weel on.

— Nende ronkade käest ei saa sa midagi kuulda. Nad ei mõista ju keelt.

Noormees waatas imestades oma seltsimehe otsa, nagu ei saaks ta tema könest aru.

— Mis keelt siin maal köneldakse? küsis ta siis.

— Siin maal köneldakse küll meie keelt, aga need seal lällutawad ise oma murret, millest keegi aru ei saa. Nad on talupojad, Lätlased. Seal nad wahiwad nüüd. Kõige pealt peaks see mõisaherra ise õpetust saama, kes oma talupojad mööda tee äärt ümber laseb lonkida ja teede peale ei waatagi, missugused need on.

— Aga, onu, täna on ju pühapäew, kes täna töös wõiks olla? wastas noormees wankrist wälja hüpates ning suurt laia mapet kaenlasse seadides. Need inimesed lähewad wististi kirikusse.

— Enne peaksiwad nad aga oma külateed korda seadima, siis wõiks neid weel kirikusse tukkuma minna lasta. Muud nad seal ometigi ei tee, mis nad jutlusest ka aru saawad!

Noormees ei wastanud nende sõnade peale midagi. Ta nägu näitas, et ta nende sõnadega küll rahul ei olnud, aga wist tundis ta oma onut juba sellest küljest, et ta talle wasta rääkima ei hakanud. Ehk ka küll sõnakestki Läti keelt ei osanud, läks ta ometi kirikliste juurde, kes tema eest nagu hirmuga taganesiwad. Ta tegi lahke näo, teretas neid ja katsus teada saada, kui kangel tehtud maantee weel olla. Tema lahke olek ja sõbralik heal oli inimesed küll julgemaks teinud, aga otsust ei saanud ta ometi mitte. Need waatasiwad üksteise otsa, rääkisiwad oma keeli, millest noor mees midagi ei mõistnud. Wiimaks jooksis üks noorem teiste seast teise salga juurde ning tuli sealt warsti ühe noore tütarlapsega tagasi. Kõik näitasiwad selle peale.

— Ha, see mõistab wistist minu keelt, mõtles noormees. Rohkem uudishimu kui teadasaamise lust pani ta ootama.

Tema ette toodi üks kena talutüdruk häbelik ja arg ning kõik ümberseisjad näitasiwad talle julgust andwat oma läbisegamine kõnega. See rääkis natuke Saksakeelt, ning selle käest sai ta kuulda, mis ta teada soowis. Kena neiukene, ehk küla iludus, tegi talle rohkem nalja oma häbeliku olekuga ja puudulise keelega, kui see asi, mille üle ta teateid nõudis. Sellepärast rääkis ta temaga kauem, kui see onule meele järele oli.

— Tule kord ometi tagasi! hüüdis see.

— Lase ma lähen niisama, siin on ilus kõndida — maantee ei ole enam kaugel, oli nooremehe wastus ning astus kõikide suureks imeks panemiseks kirikulistega ühes lõhnawa kuuse metsa poole, mille tagast kiriku kell nii kaunilt puhta maaõhu sisse helisema hakkas.

Tema weike keele oskaja aga ei tahtnud ühes minna. Ka teised hoidsiwad temast eemale. See ootamata argdus pani ta täiest suust naerma. Neiukese tegi ta naer aga weel aramaks ning lapse wiisil otsis ta teiste selja taga wõera eest warju.

— Ära ole rumal, weike ilus lapsuke, ütles wõeras tüdruku poole minnes, mina ei taha sulle ju midagi paha teha. Ma olen wäga rõõmus, et siin inimese leian, kellega ma rääkida wõin. Ma olen ju siin nurgas nii wõeras, et ma ühtegi kohta ei tea ega tunne. Kas sina ei wõi mulle mõnda ilusat maakohta juhatada, kust kaunis looduse pilt silma paistab?

Tütarlaps näis küll jälle wähe julgemaks läinud olema, aga ta ei olnud sellest küsimusest aru saanud. Mis teadis ka talutüdruk, kes mõisas ainult natuke Saksakeelt õppinud, looduse ilust?

— Piltisid olen ma mõisaherraste toas näinud, mujal ma neid ei tea olema, wastas ta oma lapselikus toonis, aga ka nähtawa uhkusega, et ta mõisaherraste toast wõis rääkida.

Wõeras naeris. Ta naer ei olnud pilkaw ega ära ehmataw, waid andis tüdrukule weel julgust, nii et ta juba aega mööda teiste järele kiriku poole sammuma hakkas.

— Kulla lapsuke, ma tahtsin teada, kas siin mõni niisugune koht on, seletas noormees, kust õige kaugele üle metsade ja orgude wõib näha? Piltisid mõisa toa seinte peal ei taha ma näha.

Nüüd seletas noor tüdruk nii kuidas ta mõistis, et teise mõisa maa peal üle Koiwa jõe niisugune koht olla, kust kuus kiriku torni ära wõida näha.

Kiriku tornid ei puutunud küll küsijasse, aga sellest aimas ta, et see niisugune koht wõis olla, mis tema soowi täitis.

Kas sealt aga ka jõge ja ka orgu näha wõib? küsis ta edasi.

— Ma ei tea, oli wastus.

— Kas sa seal siis ise ei olnud?

— Ega seal keegi pole olnud

— Kust sa siis selle wõtsid, et sealt kuue kiriku tornid ära wõib näha.

— Wanad inimesed räägiwad seda.

— Need, kes ise seal pole olnud?

— Ei, wanad inimesed on küll mõned ka seal käinud, aga ega's nüüd enam sinna wõi minna.

— Miks pärast mitte? küsis wõeras imestades.

— Ma ei tea, wastas tütarlaps nähtawa kohmetusega.

Muidugi nägi noormees ära, et siin põhjust ära salati. Aga seda wõis ta ka wälja saada.

— Herrased on seal wist kurjad, ei lase oma maad tallama minna? rääkis ta ja waatas selle juures tüdruku otsa.

— Oi, seal on head herrased, aga — —

Jälle jäi rääkija wait.

— Aga opmann on kuri? järjeldas noormees lustilikus tujus edasi.

-- Opmann küll kellegile kedagi ei tee, kinnitas tüdruk, tema on ise enne ka weel päris talupoeg olnud.

— Aga kurjad koerad?

— Kus herrased head, seal pole ka koerad kurjad.

— Mis seal siis on? Räägi ometi, imelik laps, nõudis jutukas noormees.

Tütarlaps waatas nõutult kõrwale, katkus teise käega tee ääres kaswawate takjate küllest lehti wälja ja jäi wait.

— Ma pean siit ära pöörma, ütles ta wiimaks. Siit peenart mööda läheb õigem tee kiriku poole. Ja ma olen ka teistest kaugele maha jäänud.

Ja nagu kerge jalgne talleke, kargas ta üle kaunis laia kraawi ja läks ruttu minema. Ta käik oli kena ning keha oleks ka wistist üsna sirge ja ilus.

olnud, kui laiad ning lohakad rüüed mitte seda nii halwaste ära ei oleks katnud. Kahetsedes, et ta nii ruttu ära läinud, waatis mees talle järele.

Häkiste pööris tütarlaps ümber ning ütles talle siis oma poolikus Saksa keeles:

— Ärge minge ka teie sinna — see tooks teile õnnetust — Hoidke eemal selle mõisa metsast — Ärge minge, ärge minge!

Siis ruttas ta jälle edasi. Rohkem ei saanud noormees temalt midagi kuulda. Ta pani seda lugu wäga imeks ning kui ta oma onule pärast sellest kõneles, siis naeris see täie suuga.

— Ebausk. Need inimesed on kõik ebausklikud ja nõiad — poh, inetumad metsalised!

Onul näis õigus olema.

II.

Reisijad oliwad juba ammugi tehtud maantee peale jõudnud ning tükk maad kirikust mööda sõitnud, kui häkiste üht karu tantsitajat oma karuga eneste ees tasakeste edasi nägiwad minema. Päike paistis metsawahel wäga palawaste, nii et mees kuue seljast ära oli wõtnud ning karu selga sidunud, ja ka metsaloom näis palawuse koorma ränkust tundma ning astus laisalt ja lõõtsutades edasi.

Tee läks kahesse arusse ning arude wahel seisis teejuhataja tulp. Karutantsitaja oli selle tulba ette

seisma jäänud ning näis nii sügawas mõttes tulba kirja uurima, et ta sõitjate mürinat ei kuulnud.

— Hei, karu teelt ära! hõiskas wanem reisija.

Nüüd alles näis mehike mõtetest ärkama. Ehmatades kiskus ta nuriseja karu üle kraawi tee äärde, ning jäi temaga seal waikselt ootama, kuni sõitjad mööda saiwad.

— Ilus loom, kiitis noormees. Onu, kas teie annate mulle natuke aega, kuni ma selle looma üles joonestan?

— Tühi kah, kes tee peal niisuguse asjadega hullab, müriseb onu üksluiselt. Waata, siit käänab tee A.... mõisa, seal wõime reisi wäsimust puhata, ja kui sa just karust pilti tahad teha, noh siis wõime ju tantsitaja sinna lasta tulla, ning sa wõid temast kümme pilti maalida.

— See on ilus, onu! hüüdis noor mees rõõmuga. A.... mõisas on see koht, millest kena tütarlaps niisuguse mõistatusega kõneles. Seda kohta tahan ma lähemalt näha — seal peab midagi iseäralist olema. Ootake weidi, ma räägin karutantsitajaga kohe, et ta sinna järele tuleb.

Kutsar pidi hobused kinni pidama. Karutantsitaja kutsuti wankri juurde. Wiiwitades, nagu ei tahaks ta sugugi tulla, sidus ta oma looma puukännu külge, kes nüüd sinna maha laskis, ja hakkas reisija poole astuma. Juba eemalt wõttis ta mütsi peosse ning lähenes arglikult, nagu astuks ta kohtu ette.

— Kas seda kohta tunned? küsis noormees.

Mees raputas oma sasinud pead, kummardas sügawaste ning tähendas Wene keeles, et ta küsimusest aru ei olla saanud.

Noor mees, kes wähe Wene keelt oskas, kordas küsimust tema keeles.

— Mulle näitab see koht wähe tuttaw olema, aga ma ei tea mitte millas mina siin olen olnud. Mõtlesin praegu selle üle järele.

— Onu, mis arwad kui kaugel wõib A.... mõis siit olla? küsis ta oma seltsimehelt.

Onu seletas talle natuke aega.

— Kuule sõbrake, ütles ta siis jälle karutantsitaja poole pöördes, waewalt rohkem kui paar wersta on siit A.... mõisa, kas wõid tunni ehk paari järele seal olla?

Mees ehmatas kangeste ära.

— A.... mõisa!? kogeles ta.

— Kas sa sinna ei tahtnud minna?

— Jumal hoitku mind selle eest.

— Aga kuhu sa siis lähed?

— Siit ära, kaugele ära!

— Aga sull oli ometi mõte siia poole reisida?

— Mina ei teadnud, et — — —

Mees jäi häkiste wait.

— Et A.... mõis siin ees on? päris noormees,

— Ja ei teadnud kah, tunnistas õiglane kirju särgi kandja.

— Miks sa siis seda mõisat nii wäga kardad?

— Armuline herra, meil kõigil on ilmas ikka midagi, mis meie peame kartma.

Rohkem ei saanud noormees ka tema käest wälja.

— Waene mees on wistist kord siin kibeda naha täie saanud, ehk muud sellesarnast, arwas ta ja jättis uurimise järele.

— Aga mis siis on, kui sa selle reisi eest paarkümmend kopikut teenid? Ah?

— Jah, armuline herra, teenimise peal olen ma ka wäljas, aga ma teenin seal, kus wöin. Kui teie mu Miiska tantsimist näha soowite, siis wöin ma seda siinsamas teile näidata. Miiska, töuse üles, karga!

Ta oli ennast karu poole pöörnud. See wahtis aga weel liigutamata oma peremehe otsa.

— Jäta oma Miiska rahule, keelas noormees, ma ei taha mitte ta tantsu näha, waid looma ennast. Kas sa ühegi tingimisega edasi ei tule? Wöid terwe höberubla teenida.

Mees öhkas sügawaste ja raputas selle juures pead.

— Ei wöi, oli ta wiimne sõna.

— Onu, lase minna peale, mina tulen järele. Sinu nõuu järele ei tee karutantsitaja, ta ei tule miski hinna eest A . . . möisa. Ma teen siin samas ühe rutulise joonestuse ning olen warsti walmis ja tulen siis järele.

Onu ümises talle natuke pahaselt wasta. Niisugune ümberkäimine halwa rahwaga oli tal niisama wasta meelt, kui karutantsitaja wastu rääkimine. Mis oli ka niisugusel omal tahta? Tema pidi ainult sõna kuulma. Aga ta ei olnud ka nii halb, et oma noorele sõbrale, kes teda ikka onuks nimetas, tema meelelahutust ära oleks keelanud, ehk see küll tema mao

tundmise järele ei olnud. Tema kui sõjamees, kus ta omale majori nime teeninud, ei olnud mitte üks neist wana aja uhketest mõisnikkudest, kes teiste seisuste inimestega läbi ei käinud. Noormees ei olnud mitte mõisniku sugust, waid ühe auusa kodaniku laps Riiast. Tema ema oli majori v. Grothussi kasu õde Katarina Fürster, ning sellepärast laskis suure Abſenau mõisa omanik ennast onuks nimetada ning oli nooremehele, kelle maalimise kunstist ja waimuannetest ta suurt lugu pidas, ka õige onu sõna täies mõttes. Ta trööstis ennast sellega, et noormees wanemaks saades ka targemaks läheb ning sel wiisil alamate inimestega ümber õpib käima, nagu see tema seisuse kohane on.

— Sõida edasi, käskis ta kutsari.

Noormees istus pehme rohu mätta otsa maha, tegi oma laia mapi lahti, seadis puhta paberi selle kaane peale üles ning hakkas ajawiitmata maas lõmitajat karu üles joonestama. Karutantsitaja löi risti ette ja waatas tihti pead raputades pealt. Ta ei tohtinud sõnagi kõneleda.

— Kui ta nüüd mu Miiska ära teeb! mõtles ta iseenses ning hakkas kartuse pärast pea wärisema. Ebausklikul mehikesel oli kartuseks põhja küllalt, sest tema silma eest ei läinud see mitte mööda, kuidas wõeras wahet pidamata oma silmi tema Miiska poole pillus ja siis ikka jälle oma paberi peale kirjutas.

— Kui wana on su Miiska? küsis joonestaja.

— Aastat paarkümmend saab juba ikka ära, wastas mees wiiwitades.

— Wõi nii wana juba, aga tal on weel wäga ilusad silmad, päris armastuse wäärilised.

Mees ehmatas ära. Mis ta kartnud, oli käes.

— See teeb tõeste mu Miiska weel ära, pomises ta iseeneses habemesse, sülitas kolm korda oma ette maha ning lausus siis: Suust sisse, ninast wälja!

— Mis sa räägid? küsis noormees, kes ainult pomisemist kuulis ning oma töö juurest aega ei saanud silmi üles tõsta, ega ka nüüdki üles ei waadanud.

Kui mehike midagi ei wastanud, jättis joonestaja ta ka rahule. Natukese aja pärast rääkis ta jälle:

— Noh sõbrake, Miiska on walmis!

— Miiska walmis — surnud! hüüdis tantsitaja ehmatades. Miiska, mu armas tuwike, need ei olnud mitte weel kõik su päewakesed. Miiska, Miiska!

Mehike oli oma karu juurde kui wisatud. Ornusega ja hellusega silis ta tema pead, nagu oleks see tal mõni kõige parem sõber. Karugi näis niisuguse lahkuse üle liigutust tundwat ning sirutas oma pea nurisedes maha.

Elab, elab, hüüdis mees rõõmuga, olen parajal ajal jaole saanud.

Noormees waatas imekspannes seda etendust pealt, ilma et ta asjast aru oleks saanud.

— Mis Miiskal wiga on? küsis ta.

— Jumal tänatud, midagi.

— Noh, siis tule siia!

Karutantsitaja waatas niisuguse kartusega ja argliku umbusaldusega kutsuja otsa, et see selle üle südamest naerma pidi hakkama.

— Armuline herra, miks teie naerate?

— Sina waatad ju minu kui inimese liha sööja otsa. Tule ometi siia, ma tahan näha, kas sa seda looma tunned?

Müts peos ja risti ette heites tuli ta lähemale. Arglikult sirutas ta oma kaela wälja, ning kikiwarwul olles waatas ta paberi peale, mis noormees talle ette hoidis.

— Miiska, hüüdis ta walju imestusega. Tema ja tema!

Ja siis waatas ta joonestaja otsa nagu oleks tal mõni imeloom ees. Tal oli nähtawalt üks küsimus keele peal, mis ta aga wälja ei julgenud ütelda. Noormees märkas seda ja küsis:

— Mis sa tahad ütelda?

— Armuline herra, teie olete грамотный?

Noormees naeris walju healega.

— Jah, sõbrake, ma mõistan lugeda ja ka kirjutada — mis siis?

— Ega sellest halba ei tule, et minu Miiska üles kirjutasite? rääkis otsekohene karutantsitaja. Ärge tehke üht waest meest mitte õnnetumaks, kelle ainus wara ja peatoitja tema Miiska on.

— Ole rahul, mina ei puudu sinu omasse mitte ega soowi sulle ka paha.

— Oh kui hea teie olete, kallis herrake, rõõmustas mees ja silus nooremehe põlwesid. Kirjatundjad mehed on ikka kurjad ja teewad waestele, kes lugeda ei oska, palju paha.

— Jäta kord järele, keelas noormees. Istu oma Miiska körwa, ma wõtan ka sinu üles.

— Ah teie tahate mind ka üles kirjutada?

— Jah, jah. Istu aga natuke aega paigal.

— Karutantsitaja kuulis sõna, aga ta tegi selle juures nii armetu nõo, et pildi kunstnik mitte oma naeru tagasi hoida ei jõudnud.

Mõne aja pärast tõusis noormees üles, pani oma asjad kokku. wiskas wanakesele paar hõberaha mütsi sisse ning läks onu järele, kes ammugi juba ära oli kadunud.

Karutantsitaja seisis kaua aega ühe koha peal paigal ja waatas üksi silmi minejale järele. Temale näis kõik üks suur arusaamata ime olema.

— Nüüd on ta meid mõlemaid üles kirjutanud, pomises ta iseeneses. Tal oli küll lahke nägu ja helde käsi, aga kas see head wõib tähendada?

Kahe wahel olles sügas ta körwa taguſt ja nokutas siis oma laia, sasinud pead.

— Wanka, Wanka, rääkis ta siis iseennast manitsedes. Olgu asi kudas ta on, kauem ei tohi ma siia mitte enam jääda. Siin olime 17. aasta eest ja teistkorda ei tohi ma siin enam ennast näidata. Taewas hoitku ise mind selle eest. Miiska, läheme siit ära, kes teab, mis meiega muidu siin wõib sündida. Miiska, ega sul ometi weel midagi wiga ei ole? Tule, tule, lähme!

Ja rutem kui tulles, kiskus ta oma Miiskat enese järele. Natukese aja pärast kadusiwad mõlemad seda sama teed mööda, kust nad tulnud, metsa wahele ära.

III.

Päike oli juba poolde õhtasse jõudnud, kui noormees uhkesse A. — mõisa sai. Mitmel pool oliwad ilusad kohad teda kinni pidanud ja tema paberitesse hulk joonestusi juurde sünnitanud. Niisugust kohta aga polnud ta tee ääres mitte leidnud, kust kuue kiriku tornid korraga ära oleksiwad paistnud. Ka mitte sügawasse Aa orgu ei wõinud ta alla näha ega paistnud jõge, mis mitte kaugel ei wõinud olla, kuskilt silmi.

— Siin on minu kasuõepoeg Jakob Müller, minu praegune laste koolmeister ja pildimaalija, esiteles onu noort meest mõisa prouaga, kes keskigaline tugewa kaswuga naisterahwas oli ning lahkelt wiisakalt kummardajale nooremehele kätt pakkus.

— Teie olete noor kunstnik, rääkis proua sõbralikult. Ma terwitan teie tulekut oma majas ja palun sellega leppida, mis lihtne maa elu pakkuda wõib. Teie tarwis puudub meil nii hästi kui kõik. Aga wälja puhkamiseks wahest on siin paras koht.

— Ma olen wäga tänulik, auus proua, et teie üht noort pintslikubjast nii suure lahkusega wastu wõtate. Ma loodan siit just õige palju leida, mis maaleri silmale armas on. Need mäed ja orud tõotawad palju — ma olen neist palju kuulnud ning olen wäga õnnelik, et kord oma silmaga neid lähemalt tundma tohin õppida.

Onu näis oma õepoja kõnega rahul olema, sest paremine ei oleks ka tema wõinud rääkida.

T. MUTSU
Laenu raamatukogu
Tallinnas

Teendrid tuliwad ja wõtsiwad tema riided ja joonestuse mapi proua käsu peale ära, ning kohwi kanti külaliste jaoks lauale. Et herrat ennast kodu ei olnud siis jäi proua kõigeks kohwi ajaks nende seltsi. Ta oli lõbus seltsilane, rääkis palju ja hästi haritud wiisil. Ta healest kõlas iseäralik pehmus, peaaegu murtud süda. Pealt näha oli ta wanadust raske takseerida. Ta liikmed oliwad kerged, käimine ja liikumine kärmas ja kena nagu mõne noore neiu juures. Ka tema tulised, elawad silmad sündisiwad ennem noorele kui wanale naisterahwale, aga ta näos seisiwad mitmed jooned ning juuksete seas oli juba õige palju walgeid karwu. See torkas noorele kunstnikule kui tundjale kohe silmi. Siin näis loomulik kokkuköla puuduwat ning mitte kõik korras olewat.

Aga mis puutus see nooresse kunstnikusse!

— Armas herra Müller, teie onu on teist palju head mulle kõnelenud, mis ma nüüd oma silma nägemist järele weel wäga wähe tunnen olema, algas proua pärast kohwi joomist juttu. Teie maalite inimesi ja maakohti ka elu järele?

— Katseid olen ma teinud, wastas noormees wähe punastades. Minu wanaduses ei wõi weel keegi riide määrija ennast meistriks pidada.

— Teie olete liiga alandlik oma kunsti juures, tähendas mõisaproua. Mina olen maalimise kunstnikkude auustaja ning olen oma noores põlwes ka riiet määrinud, muidugi ilma juhatuseta, sest maale juhtub ju wäga harwa mõni kunstnik. Kas teil ei ole ka midagi ühes toodud?

— Ainult mõned kriipsu joonestused teelt, wastas kunstnik, keda mõisa proua kunsti armastus waimustanud oli. Walmis asju ei ole mul praegu ühtegi.

— Kas teie lubate, et ma neid waadata tohin?

Nooremehe soow ei olnud see just mitte, aga et ta nii wiisakat palwet tagasi ei wõinud lükata, siis tõi ta ise oma mapi wälja ning laotas ta laiali proua ette laua peale. Need oliwad kõik tee peal tehtud joonestused.

Mõisaproua waatas suure imestusega üksikuid joonestusi, sest mitmed kohad oliwad talle ju tuttawad. Tema kiitust pidas noormees muidugi enese meelituseks.

— Sedasama tamme olen ka mina kord maalinud, mida teie siin nii loomulikult üles joonestanud olete, näitas ta sõrmega ühe skizze peale, mida noormees siin samas mõisa ligidal oli joonestanud. Kui teie näha soowite, siis näitan ma ka, kuida mina seda olen teinud.

Sellega läks ja tõi ta ühe raske kuldraami sisse pantud õliwärwi pildi wälja. Jakob waatas selle peale. Joonestus oli kaunis õige, aga wärwidega ümberkäimine näitas katseasju.

— Waadake, armas herra Müller, missugust narrust ka naisterahwad ära wõiwad teha, ütles ta rõõmsas tujus. Oleks minul sel ajal teie sugune kunstnik ligidal olnud, siis oleksin ma wististi wiimaks weel natuke õppinud. Mul oli selleks niisama suur lust, nagu mõnel talupojal kirjutamise peale, kes kõik puukoored tähti täis lõikawad. Ka minu sõrmede eest ei olnud ükski talli uks ega paberi lipakas julge.

Sellega lükkas ta joonestuse kõrwale ja tema filmade ees seisis karutantsitaja oma karuga. See oli liig häkiste ta ette tulnud, ja ta ei jõudnud ehmatuse kiljatust mitte tagasi hoida. Ta käed wajusiwad jõuetult kõrwa, ta nägu läks walgeks, ja nagu ära nõrkedes langes ta tooli peale. Puna ta huultelt oli kadunud, eksides waatasiwad ta filmad ümberringi, ta suu liikus, nagu tahaks ta rääkida, aga sõnad ei tulnud wälja.

Mõlemad wõerad nägiwad seda ja nende imestus ei olnud mitte weike. Noormees hakkas kartma; mõisaproua waade oli sel filmapilgul niisugune, nagu oleks sealt mõistus kadunud. Aga see piinlik olek lõppis pea ära. Ta näis toibuma, nagu häbenedes lõi ta omad filmad maha, pööris karu pildi ümber, ilma et ta weel kord selle peale oleks waadanud ning ütles siis pehmel, pea wärisewal healel:

Mu armsad külalised, kas teie ei taha tuppa minna, ilm ei ole weel mitte nii suwelik, et teda wõime usaldada. Ma tunnen külma wärinat oma liikmete sees. Olge nii head, ja astuge sisse!

Siis tõusis ta üles ja läks pikka eeskoda mööda saali ukse poole. Ta käik oli wankuw.

Onu ja õepoeg waatasiwad teine teise otsa.

— Mis see oli? küsis noormees tasa.

— Onu waatas tumedalt enese ette.

— Midagi, wastas ta. Ära sellest enam räägi, ütles ta nooremehele ning astus proua järele. Tee peal pööris ta kord ümber ja nikutas peaga nooremehe poole, et see ka järele tuleks. Saali jõudes nägi

Jakob onu mõisaproua wastu uhke sohwa peal istuma ning kuulis mõlemaid tasase healega könelema.

— Armas Müller, wõtke istet, palus proua ja ta heal oli jälle endine lahke, kui sealt ka wähe wärisemist wälja kostis. Teie peate mulle andeks andma, et ma nii imelik olin — mul on tihti niisugused arusaamata silmapilgud. Ärge seda tähele pange, wõtke istet ja könelege midagi õige lustilist lugu oma elust, ma olen wäga nalja sõber ja armastan rõõmsaid seltsilisi.

— Auus proua, kui teie lubate, waatan ma teie piltisid saali seinte peal, wastas noormees, kelle südamesse iseäraline kartus selle mõistatusliku naisterahwa eest oli tärkanud. Mina ei jäta niisugused asju kusagil kahe silma wahele.

Teil on õigus, see on teie asi. Aga siin leiate wäga wähe meistri tööst.

Tal oli ka õigus. Pea iga pildi juures leidis noore kunstniku teraw silm midagi, mis teiseti parem oleks olnud. Ühe maakoha pildi juures seisatas ta kauem. Mitte töö, waid koht, millest see pilt kaunist puudulikult oli maalitud, wangistas teda. Suur ja lai org seisis kenade metsasalkudega, mis astme wiisi üksteisest kõrgemale tõusiwad, tema ees. All sügawas oru põhjas hiilgas jõe wesi, mille haljal kaldal kari sõi. Eemalt kaugelt paistsiwad kolm, neli kiriku torni ning lähemalt ulatasiwad mitmed lossi müürid metsa puude wahelt wälja.

Tema teraw wahtimine langes mõisaprouale silma. Ta waatas nooremehe ja pildi poole ning naeratas.

— Armas Müller, ärge otsige niipalju wigasid minu töö juurest. Seda olen ma ise maalinud ja et ta mu mehele meele pärast oli, siis laskis ta teda ka teiste sekka üles panna.

— Mis maakoht see on? küsis Jakob.

— See on meie oma mäekink, kust kaugele üle oru wõib näha.

— Ah see koht, kuhu kuus kirikut ära paistawad?

— Kas teie siis tunnete seda kohta? küsis proua imestades.

— Ma kuulsin seda alles täna tee peal, et siin üks niisugune koht olla.

— Jah, sinna paistawad küll kuus kirikut ja kümme mõisat ära.

— Kas see koht siit kaugel on?

— Umbes werst maad lõuna poole.

— Hm, seda kohta tahan ma waatama minna; see on wäga mu meele järele, ja kui teil midagi selle wastu ei ole, siis katsun ka mina teda maalida.

Mõisaproua ei wastanud midagi selle peale. Ta näis pea sessamas olekus olema nagu natukese aja eest wäljas. Ka noormees oli wähe kohmetanud. Tema ümber näis terwe ilm täis saladusi ja äramõistmata mõistatusi olema. Talle tuli noor tütarlaps meelde, kes ka sellest kohast oli rääkinud ning teda manitsenud mitte sinna minna, nüüd näis ka mõisaproua ära kohkuma, kui ta sinna minekust rääkis — mis see oli? Talutüdruku kartus tuli küll wististi ebausust, aga kas nii haritud naisterahwas ka ebausklik wõis olla? Ei, see polnud wõimalik. Pidi ta selle üle lähemat tea-

dust paluma? Seda ei julgenud ta selle järele, mis siin näinud, ka enam teha, sest kes wõis teada, missugune sõna wõi jutt jälle uut mõistatust wõis sünnitada. Ta kartis mõisaprouaga weel rääkida.

Aga proua lõpetas ise selle piinliku waikuse.

— Meie metsades on ka teisi ilusaid kohtasid, algas ta jälle juttu, kus teie nii mõndagi üles wõite maalida. Ka wõite kaugemale wälja sõita, milleks teil hobused alati priid on, aga sinna ärge minge mitte. Ma palun teid ja usun, et teie mitte seda mu ainust palwet täitmata ei jätta.

Seega lõpsiwad päewa tähtsamad juhtumised. Wõerastele näidati nende toad puhkamiseks ja elamiseks kätte ning mõisaproua kadus ise oma tubadesse. Noore kunstniku harjunud silm arwas ära nägema, et tema olekus sunnitud rõõmus meel walitses, mis ära seletamata, suurt meelekurbtust ära pidi warjama. Ta tundis ennast lõpmata saladuste wõrgus.

IV.

Mitu päewa oli juba noor kunstnik ilusad Aa orgu imetlenud ning temast lugemata hulga pildikesi ja piltisi maalinud, aga seal polnud ta mitte käinud, kust kuue kiriku tornid ära on näha. Wististi oli see koht kõige kaunim, sest kuskilt mujalt ei wõinud ta suurte metsade pärast kaugemale näha ning Aa org ei paistnud ka kuskilt täieste silma. Ainult jao ja tüki kaupa wõis ta siit ja sealt metsa puude wahelt seda näha.

Pärast ei olnud sellest kohast enam räägitud niisama ka mitte tema karu pildist. Mõisa proua oli jälle niisama rõõmus ja lahke nagu siis, kui ta teda esimest korda näinud, aga noort meest oli ta imelik olek esimesel päewal niisuguse argdusega täitnud, et ta igal pool, kus ial wõimalik, tema eest kõrwale katsus hoida, et mitte jälle ootamata wiisil mõnd piinliku silmapilku walmistada. Seda näis ka proua ise märkama ning tegi wäga kurwa näo, kui noormees ühel päewal onule ärareisimist meelde tuletas.

— Wäga kahju, et meie kodu ja lihtne majaelu teid kauem siin kinni ei jõua pidada. Mulle teeks see ülisuurt rõõmu, kui teie kauemaks siia jääksite, kuni mu mees koju jõuab. Tema ei ole tõeste minuga rahul, kui ta kuuleb, et teie siin olete olnud ning mina teid enne ta kojujõudmist ära lasin minna. Ka tema on suur kunsti auustaja. Kui wähegi wõimalik, siis kannatage weel igawust wälja, mis siia tulekuga oma peale olete wõtnud. Pärast maitseb teile suure linna lõbus elu seda rohkem.

Noor kunstnik jäi oma tahtmise juurde kindlaks. Ka onu andis järele ning ärareisimine seati järgmise hommiku peale. Weel wiimast korda hulkus ta oma maalimise kastiga mööda metsasid, peatas siin ja seal, joonestas ja maalis mõnda kaunimat kohta ning sammus edasi, ilma et ise teadis kuhu jalad teda kannawad.

Ilm oli ilus ning nooremehe rinnus asus üks iseäralik magus õnnetundmus looduse ilu üle. Wärske ja magus lillelõhnaline metsaõhk, puudewahelt hiilgaw

puhas järwe peegel, mille weikene laenetamine nii kristalliselgest ülesse paistis, meelitas teda ikka kaugemale edasi. Ta tundis noores kewadilises looduses nagu õnnelist naeratamist, ning enne kui ta sellest õieti aru sai, naeratas ta ise ka ühes. Kõrgel helesinisel taewawõlwil hõõgas päike ja saatis oma kiiri palawa õhu läbi wärske rohu ja õitsewate lillede peale. Metsa wilus on ta põletawat leeki wähem tunda, sest kõrged lehtpuud wõtwad selle oma suurte oksade sisse, nii et ainult siin ja seal mõni kiir siidise rohu teki peale maha ulatas. Kõrgeist puulatwadest sohises tasane, waikne kohin alla, mille sekka rõõmsad laululinnud oma hõbedast lauluheali lasksiwad kuulda. Maa läks kõrgemaks ja ikka need ja ilusamad pildid tuliwad kunstniku silmade ees nähtawale. Siin waatas ta aruldast kaljuküngast pehmesamblaga kaetud, seal jälle igaweste wahetawat imelist walgust, siin paistis puude wahelt tükike õitsewast orust silma, seal jälle hiilgas hõbedane weepind.

Ühes ja teises kohas seisatades, magusat õielõhna sisse hingates ning eesolewaid piltisi kas paberi peale joonestades ehk meelde wajutades oli ta wiimaks kingu kõige kõrgemale tipule jõudnud. See oli kaunis lage koht, ainult mõned lühikesed tammed ja sarapuu põõsad kaswasiwad siin ümberringi, mis kaugemale waadet ei keelanud. Kõigekõrgema koha peal seisis üks wana lusthoone, millest aga selgeste ära wõis näha, et inimesed seal kaua aega enam ei ole olnud. Jalgtee, mis hoonekese juurde wiis, oli täieste ära rohtunud ning waewalt wõis ta endist aset weel tunda;

pingid ja lauad sees oliwad ilma tujude käes ammugi oma wärwi kaotanud, pool kõdunenud ning osalt ära sammaldanud, wäänkaswud, mis iga okste oma pead mööda maad laiali oliwad kaswanud, paniwad sissemineku peaaegu päris kinni ning põrmandu laudade wahelt kaswis rohi wälja. Ja all orus ja ümberringi, oh missugune äraräkimata ilu walitses seal. See oli waade, mis nooremehe üsna kohmetuks tegi. Tema jalgade ees laotas ennast määratu org laiali, mille kõrged järgulised kaldad imekspanemise wäärilisteks rahulisteks mägedeks kaswasiwad. Põlised tammed, saared, jalakad, kased, kohati ka kuused tõstawad oma rohilised kroonid kõige kaunimas segaduses pilwede poole ning annawad all sügawas orupõhjas weiksele sarapuu ja lepametsale ning haljale aasale ruumi, millede wahel Koiwa jõe läikiw wesi suurtes käänudes mere poole wuliseb. Kõrgelt mägede otsast waatawad mitmed lossid haljaste lehtpuude wahelt wälja ja kaugemal silma piiril on kirikute tornisid näha — kolm, neli, wiis — ja kuus loeb waataja enese ümber waadates.

Tasane wärin käib ta südamest läbi — ta on seal kohal, mille eest teda noor talutüdruk nii äraseletamata kartusega hoiatanud ning kuhu ta mõisaproua palwe peale mitte meelega ei ole tulnud. Üks iseäraline wanne näis selle koha peal hingawat, üks sunnitud ära unustamine oli siia oma koletumad jäljed wajutanud — mikspärast?

— Jah, mikspärast on see koht, kõige kaunim terwel maal, niisuguse sunnitud unustuse, nagu raske

needmise alla langenud? küsis Jakob iseeneselt, ilma et ta selle peale wastust oleks leidnud. Ta oli nagu mahajäetud pühadus, kust kõik head waimud kadunud ning sellepärast ka palwerändajad temast kartusega eemale jäänud. Palju, palju, noore kunstniku arusaamise järele wõimata palju põlgamist, ja kartust selle koha wastu oli tarwis, et selle eest kõige suuremat looduse ilu, mis ennast ainult siin silmale täielikus toreduses awas, ära wõida ohwerdada. Wõi ei olnud kellegil inimesel siin maal looduse ilu tarwis arusaamist ega silma? Muidugi ei leia keegi teine sarnasest kohast niipalju imestamise wäärilist ega mõista keegi nii terawalt üksikute asjade kui ka üleüldise pildi peale waadata kui kunstniku osaw silm, kelle eest ka kõige weiksemgi asi warjule ei jää. Aga siin ei olnud mitte looduse ilust arusaamine süüdi, sest mõisaproua oli ju sise suur kunsti armastaja ja just sellest kohast pildi maalinud, waid siin pidi üks teine põhjus olema. Talutüdruku ja mõisaproua manitsused selle koha eest ei olnud ta meelest weel ära läinud. Aga need just selle loo arusaamataks tegiwadki. Ta ei olnud muidu mitte uudishimuline, aga seekord sundis ta eneses lõpmata suurt lusti teada saada, mis kohutawad tondid need oliwad, kes selle koha üle oma saladuse udu laotasiwad.

Aga kes awas talle selle saladuste toa ukse?

Ta mõtles ka selle peale, et see koht talle majcperenaise poolt keelatud oli ning et tema oma südames lubanud, mitte ta ainust nõudmist tähele panemata jätta. See ei olnud ka palju nii suure lahkuse eest, mis ta külaliste wastu üles näitas. Nüüd aga

köitis mehekest nagu nägemata side selle koha külge. Ta wabandas ennast sellega, et ta mitte meelega oma lubamist ei ole murdnud. Ta ei olnud siia tulles selle peale mõtelnudki, kuhu teda jalad kannawad. Tema mõtetel oli looduse iluga nõnda palju tegemist, et tal kõik muud meelest ära läksiwad. Selle päraft ei olnud ta iseenese meelest mitte sõnamurdja ning jäi rahuga siia puhkama.

Warsti oli ta enesele ka sündsa koha leidnud, kust kaugele üle mägise maakoha wõis näha. Waimustatud nii ülitoredast looduse pildist seadis ta oma maalimise asjad joonde ning hakkas riide peale nõiduma, mis ta meeli nii wägewalt wangitses.

Päike oli juba metsa latwade taha wajunud, päewa palawus pehmeks magusaks õhuwooleks ümber muutnud ning terwe org tema ees ära rääkimata kauni, pea nõidliku wärwi saanud, mille täit ilu üksi maalimise kunstniku teraw silm ära näeb ja õieti mõistab. Üksi silmi wahtis ta enese ette, nagu oleks ta silmad mõne imeasja külge kinni nõiutatud. Ta oli nagu marmori kujuks ümber muudetud, nii liikumata seisis ta oma koha peal, käsi wärwi pintsliga wälja sirutatud, riie aga ilma wärwi plekita ees.

Siis häkiste liikus ta käsi ruttu, enne wärwi lauakese peal wärwisid segades, siis oma ette üles seatud riide raami peal ja ikka rutemaks ja kiiremaks weel läks see toimetus. Ta silmad särasiwad, sealt leekis nagu elaw tuli — suur, kõrge kunsti waimustus. Ta pildiks ei saanud mitte tema ees seisaw tore maakoht, waid üks wana õõnes tammetüwi õitse-

wate sireli põõsaste wahel mäe külje peal ja — üks naisterahwas selle tüwe sees istudes. Ruttu wiis pintsel ühe täie wärwi teise järele riide peale, ning mõne aja päraſt seisis üks iseäralik naisterahwa pilt walmilt kunstniku ees. Ta waatas weel kord terawalt oma tööd üle ning naeratas siis rahul olles, sest see oli tal wäga hästi korda läinud. Mõnikord on niisuguste tööde tarwis palju parem õnn kui mõnikord, ning see parem õnn oli täna noore kunstnikuga. Ta süda löi soojemalt kui muidu. Ta oli ammust saadik enesel üht oma kujutatud ideali meeles kannud, aga siiamaale weel ühtki neiu nägu leidnud, mis selle idealile ka natukegi oleks lähenenud. Siin nüüd ta ees, selle wana kõdunenud kännu õõnsuse sees istus üks noor naisterahwas, nagu tema omale iluduse eeskuju oli mõtelnud, just kui oleks tema mõtte pildile häkiste keha saanud. Wõi oligi see tema elaw kujutuse wõim selle eeskuju omale loonud, mille järele ta nüüd pildi maalis?

Kaua aega päraſt, kui töö juba walmis saanud, ei julgenud ta ennast paigalt liigutada, nagu kardaks ta, et see mõni silmawiirastus on, mis kõige wähema liigutuse juures ära kaob. Üksisilmi wahtis ta tamme tüwe poole, kus tema aade kui surnud kiwikuju liikumata paigal seisis. Hooletult istus ta seal puu najale toetades, sasinult rippusiwad ta suured kullakarwa juuksed palja õlade peale alla ning katsiwad ta nägu pooleni, mida kunstnik ainult körwalt wõis näha. Ta wahtis kaugele enese ette, ilma et tal üht asja oleks olnud, mille peal ta silmad wiibisiwad. Ta mõtted

näitasiwod temast hoopis lahkunud olewat, sest ka mitte kõige wähemat liikumist ei näinud noormees tema näos. Parema käega toetas ta oma pead ning pahem rippus lohakalt körwal. Üksi hästi wälja kaswanud rinnad liikusiwad, mis läbi õhukese riide selgeste näha oli ning tunnistust andis, et sel kohal elu sees oli. Nii sundimata, nii waba olekut ja nõnda suurt looduse toredust ei olnud noormees weel ühegi teise naisterahwa juurest leidnud. Loodus ei olnud tema näo ega terwe keha juures ühegi ilu seaduse wastu eksinud — kõik oli imekspanemise wäärt kaunis loomulik. Mida kauem noormees teda waatles, seda suuremaks weel läks ta imekspanemine ning seda waimustawamalt ja soojemalt hakkas ta süda tuksuma. Aga ta silmi ei saanud waataja ometi mitte näha. Oh, mis oleks ta selle eest annud! Aga ta wõis ju omast elumärki anda, siis waataks imelik näkineid ometigi tema poole. Ehk weel parem, mõtles noormees, ma lähen tema juurde, waatan teda palest palesse, räägin temaga — oh missugune taewalik õnn!

Aga ka kõige julgem noormees läheb araks lambaks, kui ta esimesi haawu südames tunneb ja teab, kust need tulnud. Ka Jakob tundis, et talle selleks midagi muud ei puudunud, kui kõik ta julgus. Ta nägi, et ta kui waras temast pildi oli teinud, ning kartis nüüd kui waras kinni wõtmist.

Päike oli juba looja läinud ning org ta jalge ees hakkas ennast widewiku hõlma peitma, aga ikka weel seisiwad kaks inimest liikumata oma koha peal: Jakob oma uue pildi ees ja tema pildi eeskuju tamme tüwe

ääres. Mõlemad on kui kiwikujud, kes igaweste oma paiga peale seisma jääwad. Aga oliwad nad ka seespoolt niisama surnud? Taewas teab, mille peale see õitsew, taewalik neiu mõtles ja kus tema mõtted wiibisiwad, noormees tundis ainult, et ta pea hõõgas ja rind leegitses.

Seal häkiste sünnib midagi. Naisterahwa kogu läheb elawaks, ta sirutab oma käed wälja, tõuseb üles, laseb oma silmad ringi käia ning hakkab pikkamisi mäekülge mööda alla minema. Noortmeest ei olnud ta wistist mitte näinud, sest seda ei paistnud ta olekust mitte wälja. Hooletult, sundimata ja wabalt kui lind oksa peal astus ta oma teed ning kadus siis puude wahel nooremehe silmist õhtu widewikusse.

Maaler oli ainult üks kord ta silmi näinud. Ta tundis eneses wärinat, äraseletamata tundmust — oli see kõrgema, üleilmlise õnne tundmuse ette aimamine?

Öö otsa pööris ta ennast asemel ilma uneta ühe külje pealt teise peale. Ta rahu oli kadunud. Tema silmade ees seisis õhtune naisterahwas — tema elu kõrge paleus ja pühadus!

Niisuguseid tundmusi ei olnud weel ial ta südames olnud. Äraräkimata õnn ialgi tuntud waluga wahetas ennast wahetpidamata ta noores inges, nagu olekſiwad need kaks kõigewägewamat kirgede würsti oma hirmsaks lahingu platsiks tema südame walinud. Oliwad need, kes teda sellest kardetawast kohast manitsesiwad eemal hoida, seda ette teadnud — ja oli siis see see õnnetus, mille eest teda hoiatati? Mis imelik mõistatus see oli! Kes oli see äramõistmata neiu —

T. MUTSU
Laenu raamatukogu
Tallinnas

nii iseäralik, nii isemoodi teistest surelikkudest Eewa tütardest, nii täielik iluduse eeskuju, et noormees teda oma ilutäiuse mõttepildist — idealist — enam lahutada ei saanud? Ja kui iseäralikud oliwad ta silmad, kui lõpmata mõistatuslik ta waade! Ta ei olnud mitte teiste sarnane igapäewane surelik neiu — teda ei wõinud kellegi teisega wõrrelda! Tema olekus oli midagi olemas, millele noormees seletust ei leidnud. Pea näitas see seda laadi, nagu muinasjuttudes jumalikkudest neidudest räägitakse, pea jälle paistis sealt metslikku olemist wälja. Mis ta temast õieti pidi mõtlema, seda ei teadnud noormees isegi — ta tundis ainult, et ta nagu raske nõiduse all wangis ning siit enne ära minna ei wõi, kui ta selle mõistatuse kohta seletust ei olla saanud. Ta tundis, et selle külles tema elu õnn ripub. Niiwiisi siit lahkuda näitas talle wõimatum kui talwel puude otsast õunu oodata. Aga ometi oli ta ise homseks hommikuks reisiplaani ette pannud ning nüüd oli selle tarwis kõik walmis seatud! Ta teadis ka oma onu raudpead, kes sellest kriipsu wäärt ei taganenud, mis ta kord ette oli wõtnud. Mis pidi ta tegema?

V.

Tõusja päike saatis oma esimesed kiired üle maa ja metsa ning ka nooremehe kambrisse, kes ikka weel und silma ei olnud saanud. Tema ees seisis, liikus, kõikus ikka see imelik naisterahwas, keda ta eile oli

maalinud. Ta oli tema pilti enesele woodi ette seadinud ning poolpimedas toas teda wahtinud. Ehk ta lühikese suwe öö widewikus küll pildist muud ei wöinud näha kui ainult selle warju, siiski hakkas see ta ees elama ning ta uskus oma silmade ees teda elawalt näha. Aga ikka oli tal seesama kange waade, mis näitas, et ta mötted kaugel, kaugel wiibisiwad. Ja mis asja peale pidi ta mötlema? Püha taewas, oliwad tal needsamad tundmused, kui minul! mötles noormees ära kohkudes. Ja kelle tarwis on ta mötted? Wistist üks önnelik noormees on tema paleus ja mina — mina tulen hilja! hilja!

Ta surus oma pea pehme sulepadja sisse, mis aga ta kuumad paled weel rohkem höögama pani. Ta tundis oma rinnas äraräkimata rõhutust, ta uskus juba, et ta süda lõhkeb ning tal oli niisamasugune tundmus kui sellel, kes enesele surma ligi tunneb olema.

Oli see armastus, mida noormees weel ialgi ei ole tunnud? — Oh, siis on see luuletajate igaweste woolaw laulu ainete hallik hirmus! See on ju puhas surmatundmus — meeleäraheitmine — surm ise!

Kauem ei wöinud Jakob enam toas wiibida. Selle öhk oli lämmataw, surmaw — ta pidi ennast wärskes hommiku öhus wäljas mägedes kosutama.

Ruttu tõusis ta üles ja pani ennast riidesse. Oma maalimise kast kaenla all läks ta tasakeste toast wälja, ilma et keegi seda oleks näinud. Pargist läbi kandsiwad teda ta jalad kiireste sinna poole, kuhu ta õiguse pärast ei tohtinud minna. Aga ta ei mötelnudki enam selle piale, mis ta möisaprouale oli lubanud.

Ta pidi weel kord seda kohta nägema, mille eest teda oli hoida kästud; weel kord tahtis ta eilse nähtuse seal mötetes läbi elada ja siis — siis temast lahkuda, sest ta nägi ka ise ära, et tal kauem siinolek wöimata oli. Ja kui onu ka järele oleks annud, mis oli tal siiski siin wiibimisest kasu. Ta süda ütles talle selgeste, et see nöiduw näkineid mitte tema jooks ei olnud — kes teab, kelle oma ta wöis olla.

Hommik oli ütlemata ilus. Päikese kuldsed kiired paistsiwad metsa ja mägede peale, kuna oru sügawuses weel pooludune widewik walitses. Kastetilgad särasiwad kiirgawates wärwides, ülewel körgel sinise pilwita taewa all siristas lööke oma hommiku laulu ning jahe hommikune öhuwoole töi magusat ja wärsket öielöhna ninasse.

Oh kui tuim oli Jakob täna looduse ilu wastu! Kus ta muidu waimustuse pärast waljuste oleks höisanud, lustilisi wiisisid wilistanud, ehk suure elawusega joonestanud wöi maalinud — nüüd istus ta waikselt ühe sammeldanud kiwi otsas, sealsamas, kus ta eile oma paleust maalinud, ei liigutanud sörmegi, waid wahtis üksisilmi kuiwanud tammetüwe sisse, kus tema ideal istunud. Ta silmad ei otsinud enam ilusat ringiwaadet noores kewatelises looduses, mis ikka ta esimene ja wiimane olnud. Ta silmad oliwad selle wastu täieste pimedad ja ta körwad kurdid tuhande healelise, aga siiski nii kaunilt kokku kölawa laululindude kontserdi tarwis. Ta ei näinud ega kuulnud enese ümber midagi — temale oli kõik kui surnud. Ka wana tamme tüwi oli wiimaks ta nägemise piirist

kadunud ning ta waade eksis kaugel sinises taewa laotuses nagu koduta linnuke ümber. Ta ei teadnudki, et ta täna körwalt näha niisama imelik wälja nägi nagu eile õhtu see tundmata neiu, keda ta nii wäga imetles. —

Päike oli juba körgele jõudnud ning ta kiired lageda pealt kastetilgad ära imenud ja õhu soojaks teinud. Mõisas oli proua juba jalul ning ka onu walmistas ennast ära reisimise wastu. Kohwilauale oodati Jakobit, aga ta jäi tulemata.

— Poiss oli eile õhtu kaua wäljas, naeris major, ning on wististe nõnda ära wäsinud, et enam õigel ajal ülesse ei saa. Hei, Hans, mine aja Müller üles!

Teener kummardas peaga ja tahtis minema hakata. Mõisa proua hüüdis ta aga tagasi.

— Ärge laske teendrit teda eksitama minna, palus ta majori. Laske teda ometigi reisi wastu ilusaste wälja puhata. Talle jääks sel wiisil maal olemisest halb mälestus järele, ja seda ei soowiks ma oma külalistele mitte. — Ega teil ometi nii suur rutt ei ole, kas teie ei wõiks kauemaks ajaks siia jääda? Mulle teeks see suurt rõõmu.

— See ei lähe, andis v. Grothuss kindlalt wastuseks.

Noor proua õhkas tasakeste.

— Jah, teie ei wõi ennast maa elu igawusega ära harjutada — ja meie waesed peame ometigi aastad läbi siin ära elama.

— Kas teie ennast niisuguse elu juures õnnelik ei tunne?

— Õnnelik! Õnn ei wõta oma eluaset mitte iga katuse alla.

Neid sõnu rääkis mõisa proua tasase healega ja ta rinnust tõusis üks sala õhkamine.

Ta külaline oli seda näinud, aga ta ei lausunud sõnagi. Tundis ta õhkamise põhjust? ehk teadis ta, mis üle weel noore päralisel naisel nõnda suurt muret oli?

Mõlemad oliwad wait.

Wiimaks lõpetas mõisaproua piinliku waikuse sellega, et ta ennast wabandades üles tõusis ning tarwilise ütles olema ära minna.

Sellega oli kohwi joomine ja kahekõne lõpetatud. Ka major tõusis üles ning läks Jakobi kambri poole, et noortmeest, kes weel pidi magama, üles ajada.

Aga kuidas imetles ta, kui ta tühja toa ja woodi eest leidis. Ta kuulas teendrite käest järele, kuhu Jakob läinud, aga keegi polnud teda näinud.

Hobused oliwad juba ette rakendatud, kutsar istus pukis ja ootas käsku ette sõita — Jakobit aga ei ilmunud kuskilt.

— Mis tükka see poiss mulle täna mängib! pomises major nähtawa paha meelega. —

VI.

Kadunud noormees oli reisimise hoopis ära unetanud. Ta istus ikka weel oma wana koha peal ning wahtis jälle üksi silmi tamme tüwe poole, kus niisama

nagu eile õhtu tema muruneid istus. Ta oli kui maa seest korraga üles nõiutud, unistaja ei olnud ta tulemist kuulnud ega näinud. Pea aegu uskus ta waimu enese ees nägema. Jah, ennem wõis ta küll waim, ehk mõni muinasjutuline üleilmne olemus olla kui inimene — tal ei olnud teiste sureliste neidudega ial midagi tegemist olnud, mis ta iseäralisest olekust wälja paistis. Kus oli ta elukombete kammitsas õpetatud istumine, peegli ees ära õpitud naeratamine, mis südameid peab wõitma! Jälle istus hooletul, pea aegu lohakal wiisil tamme õõnsuse sees ning wahtis niisamasuguse külmusega kaugele tühja õhu sisse, nagu eile õhtugi. Kõige sellejuures nägi ta aga wälja nagu mõni kuninganna, kes tühjaist elukombe seadustest kõrgemal seisab ning kõige suuremas wabaduses oma riiki walitseb, selle peale waatamata, mis kombe ikkesse alandatud ilm sellest ütleb ehk arwab.

Nõnda käis ta käsi ja see mõte waimustas teda kõige kõrgema kraadini.

Jälle käis ta käsi ja pintsel eile maalitud pildi peal ümber, täiendades ja parandades, mis ta teraw silm seal puudulise ning liig rutulise leidis olema. Nõnda sai ta pilt tõeste ilus, wahest weel ilusamgi kui eeskuju, sest niisuguses olekus milles Jakob ennast pragu tundis, näeb silm palju rohkem — wärwiklaasi läbi.

— Walmis! tungis nooremehe suust, ilma et ta seda ise märkas, hüüd pea aegu kui hõiskamine. Siis ehmatas ta isegi ära, sest seda pidi tema pildi kaunis eeskuju ju kuulma.

Kartlikult waatas ta naisterahwa poole. See pööris enese käe aega mööda waataja poole ning ta suured silmad jäiwad kunstniku peale seisma.

Üks imelik, arusaamata wärin, nagu äraräägimata magus tundmus lõpmata raske hinge piinaga segatud, käis ta hingest läbi. Ta tundis, kuidas kõik weri kehast talle pähe walgus — otsustaw silmapilk oli tulnud, mis ta terwe hinge õnne — ta maapealse elu üle otsust pidi andma.

— Julgus, mõistus, ärge jätke mind maha, sonis ta iseenese, siiski unustas ta kõik ilma kombed ja kohused, mis tal niisugusel korral teha oleks olnud.

Külma rahuga wiibisiwad neiu silmad tema peal. Ta tundis, kuidas see äraseletamata rahulik waade nagu teraw oda ta südamesse puuris. Mitte kõige wähemat liigutust ei olnud selle inglisarnase naisterahwa näos näha, mitte karwa wäärt ei muutnud ta oma hooletud olekut. Külm ja kange kui marmori kuju seisis ta liikumata oma koha peal, nagu ei oleks noormees tema silmas midagi wäärt, ja ometi ei pöörnud ta oma silmi tema pealt enam ära.

Nüüd weel alles tundis Jakob selle inglinäo nõiduse wõimu täieste. Ka tema oli kiwisambaks saanud. Tummas, sõnata imetlemises wahtis ta nende suurte, ilusate walitseja silmade sisse, kust hoopis iseäralik kõrgus ja loomulik toredus wälja paistis, just nagu tahaksiwad nad kõiki teisi enesele jalgade ette heitma sundida. Oi, kes niisuguse südame ära on wõitnud, see on enesele alles midagi wõitnud — mis on seal wõita ehk mis räägitakse seal üleüldse wõit-

misest ja wõidu hinnast, kus armastuse jänus kahwatanud neiuke ise nõrkedes nooremehe rinnale langeb ja silma weega palub, mitte teda maha jätta. Ei, niisugust weikest waimukest ei pidanud noor kunstnik oma waimustatud luulekujus kättesaamise wääriliseks, neid oli ilma wõitmata saada — tema paleus oli teine, hoopis teine — otse niisugune nagu see neiu ta ees. See polnud mitte teiste igapäewaste neidude seast — see oli kui teisest ilmast. Noormees, kes esimest korda elus armastas, ja niisuguse leegiga, mis kas kõige suuremat maapealist õnne ehk surma wõis tuua, uskus õnnega surra wõiwat, kui nad ka niisama külma rahuga tema peale waatasiwad nagu praegu. Niisugusele neiule arwas ta kartuseta oma põlewat südant wälja puistata wõiwat, kui ta teda ka kuulda ei wõinud wõtta, sest et tal waheſt üks teine oli, keda ta täie hingega armastas.

— Üks kõik, siis ütlen ma talle, et ma enam elada ei taha, ehk et ma teda ka siis weel, kui ta ennast ühe teisega on ühendanud, oma taewaliseks kunsti ja oma elu koidukauniks paleuseks pean. Ma pean otsust saama, kas mulle ilmas õnne on ehk kas ma oma õnnetuse haawaga kui Kain õnneliste eest pean põgenema.

Nõnda mõtles waimustatud kunstnik ja tõusis üles, et selle ingli kuju, oma pühitsetud paleuse ette astuda ja temalt otsust nõuda.

Üsna neiu ligidal seisma jäädes kohmetas ta wähe ära. Ta sõnad, mis tal muidu nii ladusaste ja ilma

T. MUTSU
Laenu raamatukogu

otsimata keele pealt oliwad woolanud, ei tahtnud suust wälja tulla.

Ikka sellesama muutmata näo ja nendesamade silmadega wahtis see lähenewa nooremehe otsa. Jakob läks üsna araks. Ta ei leidnud neiu külmast, peaaegu kangest waatest kõige wähematki osawõtmist, ei imestamist ega küsitelemist — üleüldse mingit sisimist tundmuse awaldamist. Seisis ta kõigist imelikkudest kiredest kõrgemal ehk ei olnud need weel ta rinnus lõkkele läinud?

Jakob waatas talle silma sisse. Silmapilguks lehwis seal tasane naeratuse joon, aga see kestis ainult ühe silmapilgu, siis pööris jälle endine jäekülmus ta waatesse tagasi.

Aga see lühike silmapilguke — oh missugune magus nõidus paistis selle seest wälja — nagu päikese hele naeratamine kauase wihma järele, nagu peastja laewa lähedus uppujale mereõnnetumale, nõnda mõjus see armastusest põlewasse nooremehesse. Tema lootuse taewas wilgatas hele täheke, kumas kuldne koiduke. Mis ta weel rohkem tahtis. Küllalt noorele, tormilisele südamele, kes esimise armastuse tules ainult õnnejoowastusi tunneb ja mõistuse silmaga midagi enese ümber ei näe.

Ilma kombete tähele panemiseta, oma paleuse wääriliselt, langes ta selle külma kiwi kuju sarnase iluduse ette põlwili, nagu Katoliklane oma püha pildi ees palwetades.

— Minu aateline mõtepilt, mu kõrge paleus, rääkisiwad ta huuled palawa südame tormiga, lase

ennast imesteleda ja sinu silmi waadates maapealse õnne kõrgust tunda. Ma näen sind elus alles teist korda, aga su pilt on mulle tuttaw, tuttawam kui ma ise — nõnda olen ma omale neiuliku ilu täiust ette kujutanud, ja sina oled selle pildi keha, mitte paljas mõtte pilt, waid elus inimene. Ma ütlen sulle julgeste, ja mul on seks õigust, et ma sind auustan kui oma paleust, ning armastan kui inimest. Mina, kes ma iialgi weel ühe neiu ees põlwili ei ole seisnud, palun sinult su armastust enesele. Ma tean, sa ei wõi mu olekut imeks panna, sest sa ei ole mitte teiste neidude sarnane kombete ori, sa seisad neist kõrgemal, sa waba, aateline südame kuninganna. Ütle mulle, kas sa wõid minu kõige suuremat südame soowi kuulda wõtta ja mind kõige ülema maapealse õnne osaliseks teha? Kas sa wõid mind armastada ja minu elu õnne päike olla? Kas sa wõid, kas sa tahad? Ma olen õnnis, kui sa mind armastad — õnnetu, wilets, kui mul sinu armastust ei ole. Ma ootan sinu koidu-huultelt otsust oma elu ehk surma üle. Räägi, ütle wälja see sõna, mis mind õndsaks ehk wiletsaks wõib teha. Ka oma surma otsust tahan ma sinu ilusast suust kuulda, kui kõrgem saatus minu kohta on määranud. Räägi, räägi!

Noor neiu seisis ikka weel liigutamata oma koha peal. Ta nägu jäi muutmata, ta suured, sügawaste waatawad silmad wiibisiwad tema ees põlwitaja tormise nooremehe peal, kes sellesse tõsisesse waatesse otse kui ära tahtis uppuda. Ta õrnad koidu punased huuled jäiwad wait — tal ei näitnud oma armu

awaldajale sõnagi ütelda olema — selle südamlik palum, wärisew heal, hõõgaw nägu ja sulawad silmad ei liigutanud teda mitte — ta jäi külmaks nagu ennegi.

Jakob ootas wastust ja waatas seal juures talle kindlast silmade sisse. Ta ei jõudnud tasast wärinat mitte tagasi hoida, kui neiu silmad ikka liikumata tema omades wiibisiwad. Ilma tahtmata tuletasiwad need talle seda karu meelde, mida ta mõne päewa eest tee ääres oma päewa raamatusse joonestanud. Silmapilguks oli tal siis nõnda, nagu oleks sellel inglil siin niisama sugune waade nagu ärritatud metsalisel metsa tee ääres. Peaaegu hakkas ta neid silmi kartma, kes nii iseäralikult ja nagu õnnetust kuulutades ikka weel tema peale wahtisiwad. Aga siis punastas ta nii lapsik-rumala mõtte ees ära, astus sammu edasi ning hakkas tulise waimustusega ta käest kinni.

— Kui su süda ka niisama külm on kui su jäene waade — sai ta selle juures weel ütelda, siis jäiwad talle sõnad suhu kinni. Tugewa jõuuga raputas naisterahwas oma pehme weikse käe tema käte wahelt lahti ning karjatas selle juures niisuguse healega, mis nooremehe wärisema pani. Sarnast healt ei olnud ta weel ühegi inimese suust kuulnud. Kohkudes waatas ta naisterahwa otsa. Tema endisest külmaist silmadest wälkus nüüd aga põletaw leek wälja, paled oliwad punaseks läinud ning pool lahtiste huulte wahelt paistsiwad lumiwalged hambad ilusas reas. Ta näitas metsalise nägu, kes oma saagi peale tahab karata.

— Nõnda seisis ta Jakobi ees, aga ühe ainsa silmapilgu. Siis pööris ta enese ümber ning läks

rutulisel sammul sealt ära. Noormees oli imestuse ja ehmatuse pärast üsna kangeks jäänud. Enne kui ta sellest pool tarretanud olekust toibus, oli ta neiu juba metsa puude wahele jõudnud, kuhu ta warsti waataja silmist ära kadus.

VII.

Wasta lõunat tuli noor kunstnik mõisa tagasi. Ta ei käinud mitte, ta tormas. Imestusega waatas major, kes tema imeliku ära kadumise üle pahane oli, nooremehe peale, kelle pea hõõgas ja waade segaselt ümber eksis.

— Onu, sõidame ära — siit ära! rääkis ta poole healega.

Major v. Grothuss hakkas naerma. Tema paha meel oli wõidetud. Ta kasuõe-poeg Jakob oma imelise olekuga tegi talle nalja.

— Jakob, mis sul päha on tulnud? küsis ta noomides. Kui meie ära peame sõitma, siis jooksed sa kodust ära, ja nüüd, kus hobused juba jälle eest lahti on rakendatud, tahad sa sõita. Mõtle ka selle peale, et sa wana inimesega oma tujudega ei wõi mängida. Sa oled ära teeninud, et ma su maha okeksin pidanud jätma.

— Onu, ärge pahandage minu üle, ma ei wõi siia kauem jääda — läheme ära!

— Imelik poiss, ümises major iseeneses. Ma pean tema pilli järele tantsima! Niisugust tuju pole ma tema juurest mitte leidnud.

Jakob oli oma tuppa läinud. Nagu waene patune istus ta seal pehmes leentoolis ning wahtis üksisilmi enese ette. Uueste sõitsiwad hobused ukse ette ning major jättis mõisa prouat jumalaga, kes weel kord palus külalisi kauemaks enese juurde jääda. Kui noortmeest ikka weel ei tulnud, läks ootaja teda jälle otsima.

Jakob ei kuulnud onu sisse astumist. Ta seisis oma wärske pildi ees, mille ta tooli peal leeni najale üles seadinud, ning wahtis üksisilmi oma mõistuse sarnast paleuse kuju. Ta silmist weeresiwad pisarad, ta huuled pomisesiwad arusaamata sõnu, ta käed oliwad risti. Natuke aega waatas major imestades oma kasuõe poja otsa, silmas ilusat pilti tema ees, ning astus siis tasakeste jälle wälja. Tema ruttas majaproua juurde ning näitas sellele naerulisel näol, et ta tasakesti tema järele Jakobi tuppa tuleks.

— Puruks läinud on mu taewas — kadunud mu paleus — ma olen wilets inimene — rääkis ta iseenes, kui major mõisaprouaga tema ukse läwele astus. Mis maksab mulle weel mu elu? Mu südames on surma haaw, mis ei parane. Ja kas ma seda kardan, ei, ei — surm oleks mulle magus — ma tahan surra, kui ta aga tuleks!

Major plahwatas walju healega naerma.

— Oota, narrike, ma tahan sulle nööri muretseda, millega enese üles wõid puua, ehk oma surma himu igaweseks ajaks ära ajada.

Kohkudes waatas Jakob lahtise ukse poole, kust onu mõisaprouaga sisse astus. Ruttu tahtis ta pilti tulejate eest ära peita, aga see ei läinud enam korda. Häbi

pärast punane, kui keedetud wähk, ei julgenud ta oma silmi üles tõsta.

— Näita siia oma südame lõhkuja ja taewa purustaja, hüüdis major ikka weel südamest naerdes ning kiskus pildi nooremehe käest ära. Waadake, proua v. R. nis poisi pea poomise mõtteid täis on toppinud! Ta on ühe maapealse ingliga kokku juhtunud.

Ta hoidis pildi nõnda, et proua seda näha wõis.

Waataja kiljatas tasakeste ja läks näost surnukarwaliseks.

— Adeline! sosistasiwad ta huuled. Ta on teda näinud — on Lehtla mäel käinud.

Rohkem ei rääkinud ta enam. Major pidi teda toetama, sest ta jõuud kadus silma nähes, ning ta tuppa saatma.

Majori naljatuju oli kadunud. Mis saladus tema ümber walitses, seda ei wõinud ta ära mõista. Mõisaproua laskis teendri läbi wõerastele ütelda, et nad tema pärast mitte ei peaks muretsema. Ta olla jälle endise terwise juures ning paluda ennast wabandada, et ta noort kunstnikku mitte jumalaga jätma ei wõida tulla, waid seda teendri läbi pidada tegema.

Natukese aja pärast wuras wanker A. mõisa õuest wälja ning wiis kaks külalist ära. Jakobit ei ole A . . . . mõisa metsad ega mäed iialgi enam näinud. Temasse mõjus ta esimene aga õnnetu armastus nõnda, et ta oma kodukoolmeistri koha onu Grothussi juures Abjenau mõisas maha jättis ja Liiwimaaltki wälja rändas. Ta pidas maalimise kunsti oma õnnetuse alustuseks ning heitis ka selle enesest ja hakkas Saksamaal Erlangeni linnas õpetajaks studeerima. Ta sõbrad kutsusiwad teda Riiga õpetajaks, aga ta ei wõtnud kohta kodumaal wastu, sest siin oli ta süda parandamata

haawa saanud, mida ta uute mälestuste läbi uueste weriseks kiskuda ei tahtnud lasta.

Õpetaja amet aga ei jõudnud tema igatsusi waigistada. Ta oli maalijaks sündinud ning leidis ainult selles ametis oma südamele troosti. Et Liiwimaalt ta mälestustest kaugele jääda, läks ta Rooma elama ning heitis alles 54 aasta wanaduses, mil noorepõlwe armastus elutormides ära jahtunud, Stuttgardi linnas Kaarli-akadeemia professor Friedrich Ritteri tütrega abielusse. Tema paleuseks aga oli A. mõisa neiu ikka weel jäänud ning ta kätt paleuslika ilu maalimise juures juhatanud. Tema kõigeparematel piltidel, mis ta maalinud, on ikka Liiwimaa ime-neiuga sarnaust. Kas ta ialgi oma noorepõlwe paleuse üle ligemaid sõnumid on saanud, seda ei tea ma ütelda. Major v. Grothuss aga sai lühike aega pärast noorekunstniku wäljamaale reisimist juhtumise kaupa kätte, millest ta siiamaale aru ei olnud saanud.

Üks tarwilik asi wiis majori weel kord A. mõisa, kelle omanik ta noorepõlwe sõber oli. Selle kirjutuse laua peal seisis pakike uusi raamatuid, mida sel ajal Põltsama õpetaja Hupel nime all: Nordische Miscellancen ajakirja wiisi wälja andis. Major wõttis kõige pealmise enese kätte ja löi ta lahti. Tema silmi puutus tükk sellest, missugune mõju ehmatusel sündimise juures on. Ta luges sealt: „Liiwimaal läks üks raskejalgne mõisaproua — nime jätan ma nimetamata — karutantsitajat waatama. Karu kiskus lahti, kargas temale ümbert kinni ja tõmbas ta sülle. Proua ehmatas nii kangeste, et ta ära minestas. Ta kanti uimaselt tuppa. Warsti peale selle sündis tal tütarlaps, keha poolest tugew ja terwe Ta kaswis wäga ilusaks inimeseks, aga selle juures oli ta ilma mõistuseta, ei rääkinud sõna, tegi healt kui karu ja niisama oli ka ta waade metslik ja ähwardaw. 1782 aastal oli ta 12 aastat wana."

Et see talle wäga iseäralik ja uskmata näis olema, siis luges ta seda kohta ka oma sõbra abikaasale ette.

— Kas see tõeste õige peaks olema? küsis ta raamatut käest ära pannes ja oma ees istuja naisterahwa otsa waadates.

See oli wäga ärritatud. Ta tõmbas raamatu majori käest ja luges kiirelt sedasama kohta. Siis laskis ta selle käest maha kukkuda, ning kattis oma näo käte wahele.

— See on õige, õhkas ta ning pisarad weeresiwad talle silmi.

— Hale asi — kes peaks see õnnetu ema olema? rääkis major, keda naisterahwa ärdus liigutas.

— Major, teie olete mind mitu korda niisuguses olekus juba näinud, kus ma ennast walitseda ei jõua. Teie mäletate neid päiwi, mil noor kunstnik Müller siin oli?

— Jah, teie olite mulle arusaamata.

— Kas teie ei aima nüüd ise? Ma ei ole mitte muidu nii nõrk, aga kui mulle mu õnnetus meelde tuleb, siis kaowad mu mõtted ja ma nõrken ära, kui ma ka kõigest wäest selle wastu wõitlen.

— Kas see lugu teiesse puutub? küsis major.

— Mina olen see õnnetu naine, kellest siin lugesite. Ma hoidsin seda saladuseks, ja ei oleks ialgi kellegile seda ilmutanud, aga nüüd näen ma, et seda teatakse — mis aitab siis weel see, et ma üksi oma teada pean, mis mu südant nii raskeste waewab. Teie kasuõepoeg oli temaga kokku saanud — see oli mu õnnetu tütre Adelina pilt. Ta hulkus ikka metsas Lehtlamäe ümber, kuhu keegi inimene ei läinud ja millepärast ma ka noort Mülleri sinna minna ei tahtnud lasta. Aga tema ei olnud siiski mu palwet kuulnud. See oli ta oma õnnetuseks. Kes teab, mil wiisil ta Adelinaga kokku puutus ja mil wiisil see temale wastu tuli. Ma oleksin juba sel korral talle äraseletanud, kes see inimene oli, keda ta omas nooruse tuhinas wistist esimese nägemise järele armastama hakkas, kui ma mitte ise nii wäga ära ei oleks ehmatanud ehk kui ma oleksin aimanud, et ta sellepärast koguni ära tahtis reisida. Nüüd on aga kõik juba hilja.

Südamlise osawõtmise ja sügawa liigutusega oli major mõisaproua jutustamist pealt kuulnud, ilma et teda tröstida oleks mõistnud. Nüüd teadis ta, mis talle siiamaale tume

ja arusaamata olnud. Karutantsitaja ja karu, mida Jakob A. mõisa tulles tee ääres üles joonestanud, oliwad needsamad, kellede läbi 17. aasta eest õnnetus sündinud. Sellepärast ei julgenud karu peremees mõisa tulla ning sellepärast ehmatas tema pilt mõisaproua ka nii wäga ära. — —

Ühel sügisel, kui lehed puudest pudenesiwad, helisesiwad surmakellad kiriku tornist kaugele üle metsade ja mägede ja A. mõisast läks weike seltskond musta puusärgi järel surnuaiale. Ilma laulu helita, ilma auu ja iluta ja ka ilma — nututa lasti kirst hauda, õpetaja luges matuse sõnad ja palwet — ning siis täitsiwad matjad haua ääre tasa ja tegiwad kalmukünka üles.

Puhkama pandi Adeline — kunstniku paleus. Tema haual palwetas üksi ta ema silmawees. Keegi teine polnud teda ial tunnud.

T. MUTSU
Laenu raamatukogu
Tallinnas

T. MUTSU
Yamatukogu

3770